

มะพร้าวในวิถีชีวิตไทย

มะพร้าว มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Cocos nucifera* สันนิษฐานว่ามีแหล่งกำเนิดอยู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทยก็มีความผูกพันกับมะพร้าวมาช้านาน จากหลักฐานปรากฏในจารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ 1 กล่าวว่า *หมากพร้าวก็หลายในเมืองนี้* ทำให้ทราบว่าคนไทยรู้จักปลูกมะพร้าวมาอย่างน้อยตั้งแต่ยุคสุโขทัย

มะพร้าวถือเป็นต้นไม้เอนกประสงค์ คนไทยรู้จักใช้ประโยชน์จากมะพร้าวมาตั้งแต่แรกจรดยอด กล่าวคือ *ราก* ใช้ทำยาแก้โรคผิวหนัง คลื่นเหียนอาเจียน หรือท้องเสีย *ลำต้น* ใช้ทำสะพานหรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ *ใบ* ใช้ทำเครื่องจักรสาน ห่อขนม *ทางมะพร้าว* ใช้ทำไม้กวาด *ดอก* ให้น้ำหวานที่เรียกว่าน้ำตาลสด *เปลือก* หรือ *กาบ* ใช้ทำที่นอน สุมจุดไฟไล่ยุง ขัดพื้นไม้ *เนื้อ* ใช้ปรุงอาหารนานาชนิดทั้งคาวหวาน *กะลา* มะพร้าวใช้เป็นเครื่องดนตรี เช่น ซอฮู้ ใช้ทำเครื่องประดับ หรือทำจานชามได้

คนไทยคุ้นเคยกับมะพร้าวและมีภูมิปัญญารู้จักชนิดของมะพร้าว ว่าชนิดไหนใช้ทำอาหารหรือใช้ทำยา อย่างเช่น *มะพร้าวแกง* เป็นมะพร้าวเนื้อแข็ง สามารถขูดเนื้อไปคั้นกะทิเพื่อใช้ทำแกงได้ *มะพร้าวน้ำเค็ม* เป็นมะพร้าวที่ปลูกตามชายฝั่งทะเลหรือพื้นที่น้ำทะเลเข้าถึง มีเนื้ออ่อนนุ่ม สามารถใช้ทำขนม เช่น ขนมบ้าบิ่น *มะพร้าวพวงร้อย* ในหนึ่งทลายมีผลเล็กหลายสิบลูก เป็นมะพร้าวน้ำเค็มชนิดหนึ่ง ใช้ทำขนมได้อร่อย *มะพร้าวไฟ* ลูกมะพร้าวมีสีแดง ใช้ทำเป็นยาได้ *มะพร้าวน้ำหอม* นิยมปลูกไว้ทานน้ำกับเนื้อ แต่ทานได้เฉพาะตอนที่ผลยังอ่อนอยู่

นอกจากชนิดของมะพร้าวที่ใช้ทำยาและอาหารแล้ว คนไทยยังรู้จักชนิดมะพร้าวที่นำมาใช้เป็นเครื่องดนตรี คือ *มะพร้าวซอ* ปลูกบริเวณอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม นิยมนำมาทำซอฮู้ เนื่องจากอัมเสียงได้ดี ลักษณะของกะลามิ ส่วนที่ไปออกมา 3 พู หากได้พันธุ์ดีจะขุดออกมาเป็นสังข่าง ใช้ทำกะโหลกซอฮู้ได้สวยงาม

มะพร้าวยังเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากคนโบราณเห็นว่า มะพร้าวที่มีเปลือกแข็งกลับมีน้ำอยู่ภายใน ช้ำยังมีรสหวาน จึงเชื่อว่าเป็นผลไม้วิเศษ และถือว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ที่นำมาใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ตามคติความเชื่อในวิถีของไทยตั้งแต่เกิดจนตาย กล่าวคือ ตั้งแต่ก่อนเกิด หญิงที่ตั้งครรภ์มีความเชื่อว่า ถ้าดื่มน้ำมะพร้าวอ่อนอยู่เสมอ เด็กทารกที่คลอดจะไม่มีไขมันเกาะตัวมากนัก ทำให้ทารกแข็งแรงและผิวพรรณดี ต่อมาเมื่อเป็นเด็กใน *พิธีปลงผมไฟ* *พิธีทำขวัญเดือน* *พิธีโกนจุก* ก็ใช้มะพร้าวประกอบพิธีทั้งหมด พรหมณ์ที่ทำพิธีจะตัดเนื้อมะพร้าวอ่อนป้อนให้เด็กเพราะเชื่อว่าเป็นอาหารมงคล ตอนจะบวชใน *พิธีทำขวัญนาค* ผู้ทำขวัญหรือหมอขวัญก็จะตัดเนื้อมะพร้าวอ่อนให้นาครับประทานถือว่าเป็นอาหารมงคลเช่นกัน รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ที่มีการบรวงสรวงสังเวย เช่น พิธียกเสาเอกบ้าน พิธียกศาลพระภูมิ พิธีไหว้ครู มะพร้าวก็ถือเป็นผลไม้ที่ขาดไม่ได้ในพิธี มาจนการแต่งงานก็ใช้มะพร้าวในขบวนขันหมากด้วย จนกระทั่งตอนตาย ในงานพิธีปลงศพ สัปเหร่อจะต้องล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว โดยเอาท่อนฟืนค้อยลูกมะพร้าวแล้วใช้น้ำล้างหน้าศพ

นอกจากนี้ คำว่า มะพร้าว ยังปรากฏอยู่ในสำนวนไทยต่างๆ เช่น *มะพร้าวหัวเอาไปขายสวน* คือ เอาของที่คนมีอยู่แล้วไปให้ หมายถึง การกระทำที่ไม่มีคุณค่าอะไร *มะพร้าวหัวยัดปาก* การพูดจាក้าวร้าวที่อาจเป็นภัยแก่ตัว *มะพร้าวต้นคก ยากต้นมี* หมายถึงคนที่ไม่เคยมีมาก่อน พอมีขึ้นมาก็รู้สึกดีด้นเดิน *มะพร้าวขึ้นทีก* หมายถึงมะพร้าวแก่จัด คนโบราณนำมาใช้เรียกสาวใหญ่ที่ไม่ได้แต่งงาน